

Knjiga *The Tocco of the Greek Realm: Nobility, Power and Migration in Latin Greece (14th–15th centuries)* autorice Nade Zečević na primjeru obitelji Tocco pokazuje kakva je bila vlast zapadnih, latinskih vladara na grčkim područjima. Upravo se kroz ovakvu studiju slučaja omogućuje uvid u napete političke, vojne i ekonomske prilike u kojima su pripadnici zapadnih obitelji manevrirali kako bi sačuvali i proširili svoju vlast izvan matičnih teritorija. Kao takva, ova knjiga predstavlja značajan doprinos ne samo proučavanju obitelji Tocco već i latinske vlasti na grčkim prostorima.

Kosana Jovanović

Milorad Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, Sveučilište u Zadru, Zadar 2014., 416 str.

Knjiga pod gornjim naslovom koju predstavljamo na ovome mjestu po svojoj je temeljnoj koncepciji udžbenik, namijenjen ponajprije studentima, ali i širem čitateljstvu koje pokazuje zanimanje za ovo razdoblje ranonovovjekovne povijesti. Kako i sam autor navodi u *Predgovoru* (9-10), knjiga je nastala kao potreba da se upotpuni, za ovu problematsku temu nedovoljna literatura (monografski zasnovana) te ujedno olakša podrobnija obrada osmanske povijesti od njezinih početaka do konca 18. stoljeća. Monografija je podijeljena na dva temeljna dijela od kojih prvi (11-307) sadrži pregled povijesti *Jugoistočne Europe pod Osmanlijama od pada Carigrada (1453.) do Svištovskoga mira (1791.)*, dočim drugi dio čine brojni *Kronološki prilozi i popisi* (309-416).

Početni dio knjige otvara *Uvod* (13-24) u kojemu autor argumentirano raspravlja radi čega je u historiografiji, odnosno u znanstvenoj literaturi, prikladnije rabiti naziv Osmanlije, a ne Turci te donosi sažet pregled povijesti osmanske države od vremena anadolskoga emirata do izrastanja u političku i vojnu snagu koja će već u srednjemu vijeku u velikoj mjeri promijeniti državno-politički zemljovid Staroga kontinenta. Važno poglavlje knjige zasigurno predstavlja i pregled osmanskih institucija (25-72) u sklopu kojega autor razlaže ustroj državnoga aparata i uprave (središnja tijela vlasti, pokrajinska uprava, porezni sustav), kao i opće gospodarske prilike na području Osmanskoga Carstva (trgovina, obrti i manufakture, gradovi i njihova privreda, novčane jedinice). Važna se pozornost pri tome pridaje sustavu kapitulacija – trgovačkim poveljama i povlasticama koje su osmanski sultani, sklapanjem s pojedinim kršćanskim zemljama, jednostrano dodjeljivali njihovim trgovcima. Temelji osmanske države od samoga su njezina početka počivali na vojnome uređenju. Stoga je dio ovoga poglavlja posvećen ustroju osmanske vojske, kao i nazivlju za pojedine vojne rodove i časničke činove. Završni dio poglavlja čini razmatranje vjerske politike u Osmanskome Carstvu.

Slijedi opsežno poglavlje o razvoju i prilikama u Osmanskome Carstvu od 1453. do 1603. godine (73-196). Središnje su teme ovdje usmjerene na doba sultana Mehmeda II. I zauzimanje Carigrada, širenje osmanskoga imperija duž zemalja europskoga jugoistoka, život i postignuća Sulejmana Veličanstvenog, kao i na početak opadanja osmanske moći u vrijeme sultana Selima II., Murata III. i Mehmeda III., što se ujedno i poklapa s po kršćanima znamenitom Lepantskom bitkom (1571.) i prestankom osmanske premoći na moru.

Zemlje Jugoistočne Europe u vrijeme osmanske vlasti obrađuju se – kao zasebna potpoglavlja – u nastavku ove cjeline. Problematski se razmatraju rumunjske zemlje u sferi osmanskih utjecaja u 15. i 16. stoljeću, uspostava osmanske vlasti u Bugarskoj i opće prilike u toj zemlji do konca 16. stoljeća, posebnosti u državno-političkom razvoju Grčke između Osmanlija i Mlečana, Albanija u doba Skenderbega i nakon njega te zatim prilike u današnjoj Makedoniji, Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. Važnu pozornost autor ovdje pridaje i hrvatskim zemljama pod osmanskom vlašću (razdoblje do početka 17. stoljeća), fokusirajući se na

tijek osmanskih osvajanja hrvatskoga državnog i etničkog područja, funkcioniranje osmanske uprave, pogranične probleme te na odnose Dubrovačke Republike s Osmanskim Carstvom.

Sljedeća se poglavlja odnose na povijest Osmanskoga Carstva (odnosno njegovih stečevina u Jugoistočnoj Europi) od 1603. godine do Svištovskoga mira (197-307). Razmatra se nastava dekadencije Carstva (doba Ahmeda I. i Murata III.), tijek i ishod Kandijskoga i Morejskoga rata, pokušaji konsolidacije Carstva te – kada je riječ o 18. stoljeću – djelovanje osmanske diplomacije, ratovi s Austrijom i Rusijom te prestanak statusa Osmanskoga Carstva kao svjetske sile. Prema shemi iz prethodne cjeline, autor u ovim poglavljima donosi pregled povijesti zemalja europskoga jugoistoka u sastavu Osmanskoga Carstva u 17. i 18. stoljeću. Redom se predstavljaju prilike u rumunjskim zemljama, Bugarskoj, Grčkoj, Albaniji, Makedoniji, Srbiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. Kada je riječ o hrvatskim zemljama, autor prati njihov povijesni razvoj do prestanka osmanske vlasti početkom 18. stoljeća, posebno se baveći mirovnim pregovorima i razgraničenjima na području uz neposrednu granicu s Dubrovačkom Republikom. Uz sva poglavlja o zemljama Jugoistočne Europe pod osmanskom vlašću autor donosi – osim pregleda političke i vojne povijesti – i pregledan osvrt na gospodarski i kulturni razvoj.

Drugi dio knjige čine brojni i istraživačima ove teme vrlo uporabljivi kronološki pregledi i popisi (309-416). To su kronološki pregled događanja vezanih za Osmansko Carstvo (1451.-1800.), važniji kronološki popisi vladara i namjesnika, pregled osmanskih sultana (1289.-1922.), velikih vezira Osmanskoga Carstva do 1800. godine, bizantskih careva (1300.-1453.), carigradskih patrijarha (1450.-1800.), ohridskih arhiepiskopa (1395.-1767.), patrijarha Srpske pravoslavne crkve (1459.-1766.), poglavara Cetinjske mitropolije – crnogorskih vladika, vladara rumunjskih kneževina do konca 18. stoljeća, Careva Svetoga Rimskog Carstva (1400.-1806.), kraljeva Poljske (od 1569. godine Poljsko-Litavske Unije), ruskih vladara (1450.-1800.), francuskih kraljeva (1380.-1792.), papa (1378.-1800.), mletačkih duždeva (1400.-1797.), kao i popis sandžaka europskoga dijela Osmanskoga Carstva prema pripadnosti pokrajini od njihova osnutka do 1800. godine. Završni dio knjige čine toponimi (europsko-osmanski oblici imena), rječnik stručnih termina vezanih uz osmansku povijest, autorove bilješke, popis uporabljenih objavljenih izvora i literature, popis ilustracija i zemljovida te kazalo osobnih imena.

Problem osmanske vlasti na području raznih zemalja složeno je i do neke mjere kontroverzno istraživačko pitanje, jednako kao i činjenica da unutar osmanističke historiografije i danas (a vjerojatno će i u budućnosti) postoje neriješena pitanja i razmimoilaženja o brojnim sastavnicama osmanlijskoga fenomena, počevši od same osmanske dinastije, prakticiranja religije, ustroja i funkcioniranja osmanske vlasti u pojedinim zemljama, do drugih problema koji su nerijetko spor suvremene historiografije. Ova udžbenik, obrađujući sumarno najvažnija problematska pitanja koja se odnose na navedenu temu, nema za cilj razriješiti sve historiografske prije-pore. Upravo suprotno, svojom preglednošću, knjiga omogućuje sagledavanje određenih pitanja, uvažavajući njihovu kompleksnost te nudeći u konačnici njihovo bolje i jednostavnije sagledavanje.

Na kraju možemo zaključiti kako knjiga (udžbenik) Milorada Pavića po prvi puta na jednome mjestu u hrvatskoj historiografiji sažima povijesni razvoj Jugoistočne Europe u vrijeme osmanlijske vladavine. U tome je ponajviše sadržana vrijednost ovoga djela, kao i njegova izvornost i šira uporabljivost u znanstvenoj i čitateljskoj javnosti.

Lovorka Čoralić